

УДК 821.111-31.09

Н. І. Назаренко

А. І. Ємець

ПРОТЕСТ ЖІНКИ ПРОТИ ПУРИТАНСЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ В РОМАНІ М. ДРЕББЛ «МІЙ ЗОЛОТИЙ ЄРУСАЛИМ»

У статті проаналізовано питання становлення жіночої особистості, яке є ключовим в романі «Мій золотий Єрусалим» сучасної англійської письменниці М. Дреббл. Зазначено, що в процесі формування характеру головної героїні значну роль відіграє протест проти існуючої пуританської ідеології.

Ключові слова: пуританська етика, вікторіанство, англійськість, емансипація, фемінізм, розвиток характеру персонажа.

Наприкінці 60-х років рух молодіжного протесту охопив усі країни монополістичного капіталу. Несподівано він спалахнув у Франції у 1968 році, згодом набрав обертів в Італії, бурхливо з'явився у США. Проявився він і в Англії у 1967-1968 роках. Англійська молодь, яка бунтувала ще й на початку 60-х років проти лицемірства, традиційної моралі та затхлого духовного життя суспільства «загального добробуту», стандартизованого життя та пригнічення особистості, вже на початку 70-х років виказала протест самій системі. В основі виступів молоді було глибоке незадоволення існуючими порядками та рішучість домогтися нових форм суспільного життя – справедливих і демократичних, запобігти загрози новій війні.

«Бунт молодих» в Англії – це не конфлікт поколінь, а вираження кризи тогочасного буржуазного суспільства. Для цього суспільного руху характерною була плутанина поглядів і сприйняття. Бунт був спрямований хибним шляхом через вплив ЗМІ, які насаджували спотворене уявлення про життя країни. Тим самим соціальні протиріччя збільшуються: «Молоді люди в Англії почувають себе знедоленими, – писав у 1977 р. Грем Джимсон. – Вони налаштовані критично та в усьому розчаровані. У рядах молоді протест, викликаний почуттям своєї невлаштованості, нікчемності, безперспективності, не згасає». У суспільстві молоді люди відчують себе в ізоляції. Вони вважають, що освіта їм нічого не дає, а робота, яку іноді вдається знайти, погано оплачується [3, с. 269].

Англія є країною стійких традицій, де у свій час буржуазна революція проходила «у пуританському одязі», існувала «пуританська етика», яка «тримала людей у полоні». Тож, повстання молоді повинно було, насамперед, прийняти форму хрестового походу проти пуританства. Бунт підняли ще тинейджери у 60-х роках. Їхній виклик проявився здебільшого в одязі, довгому волоссі, моді на бороду. Пізніше суспільство «загального добробуту» інтегрувало їхній бунт та зробило його предметом свого прибутку [3, с. 272]. Пуританська етика, яка домінувала в Англії з часів буржуазної революції, в XIX столітті трансформувалася у «вікторіанську», оскільки апогей буржуазного процвітання був досягнутий у період правління королеви Вікторії. Після смерті королеви «Victorian way of life and way of thought» модифікувалися досить повільно. У цей період молодь кидала виклик «вікторіанству» своєю поведінкою та образом життя: ставленням до батьків, відсутністю поваги до інших. Своїм життям британська молодь заявляла про своє небажання підпорядковуватися принципам пуританства, відмовлятися від земних тяжінь.

Говорячи про британську літературу молодіжного бунту, слід виділити письменників, які намагалися відобразити невдоволення молоді. Ці письменники мають свій особистий творчий почерк, але тема маніфестів дає нам змогу об'єднати їх в одну групу: Маргарет Дреббл, Джуліан Мітчел, Пірс Пол Рід. Вони відобразили кризу капіталістичної культури, передали внутрішній світ людини, яка виказувала протест існуючій системі. Так, однією зі знакових літературних фігур, яка намагалася розкрити сутність пуританських заборон, слід назвати Маргарет Дреббл (Margaret Drabble). В основі більшості її ранніх книг лежить конфлікт між релігійно-етичними традиціями пуританства та свідомістю сучасної людини. Практично всі героїні письменниці болісно шукають свої «золоті світи», але далеко не завжди їхні спроби призводять до бажаного результату. М. Дреббл від зображення суто приватних, локальних конфліктів йде до осмислення багатьох важливих і нагальних проблем сучасної англійської дійсності. Іронічні, скупі та точні замальовки, тонкість психологічного портрета, компактність і ясність оповіді – риси художньої манери Маргарет Дреббл.

В її романах постає питання про ставлення до вікторіанства, до пуританської моралі, до стандарту в суспільстві «споживачів». Про «антивікторіанство» М. Дреббл писали В. Івашова в статті «Три нових імені» і Г. Анджапарідзе в докладній післямові до російськомовного видання роману «Один літній сезон». Під вікторіанством найчастіше розуміється байдужість, святенництво, фальш, показна доброчесність, лицемірство. Однак вікторіанство – це й певна впорядкована система морально-етичного існування: стриманість у відносинах, суворе дотримання елементарних норм і законів гуртожитку. Проблема вікторіанства та реакції на нього надзвичайно складна, в належній мірі об'єктивно осмислити її здатний лише соціолог і історик. В літературі нового часу її зумів розкрити Грем Грін, який, на думку Є. Генієвої, в своєму останньому романі «Подорож з тітонькою» підводить читача, з одного боку, до висновку, що саме вікторіанський, а точніше, суто пуританський тип моралі несе значну частку відповідальності за моральну розгнужданість, за відсутність духовності в сучасному британському суспільстві. Але, з іншого боку, Г. Грін, насичуючи текст «деталлями епохи королеви Вікторії», намагається вселити співвітчизникам думку, що в житті необхідно мати хоч який-небудь стрижень, якусь тверду етичну основу [2].

Маргарет Дреббл не вдається до подібних філософських узагальнень. Її боротьба з умовностями вікторіанства – це найчастіше відвертий епатаж героїнь. Здавалося б, репрезентація молодої жінки та її проблем (любовних, сімейних конфліктів) є темою банальною. Але що ж тоді вирізняє письменницю від інших авторів, які представляли у своїх творах подібну тему? Саме це питання є актуальним для нашого розгляду. Стиль М. Дреббл є досить стриманим та впевненим, коли письменниця розкриває кардинальні для неї проблеми. Таким чином передається емоційність у її творах та втілюється внутрішня сила сильної жінки, яка виказує протест існуючим традиціям та звичаям. Безсумнівим є той факт, що «*Drabble is one of the contemporary authors who challenge dominant versions of “Englishness” which involve the survival of class and gender subordination in subtle forms*» [6, p. 20]. Письменниця воліла привнести в англійську літературу нову традицію: «*I'm not going to deplore the passing of a tradition in which I would have been a cook-housekeeper*» [6, p. 20]. Тому багато критиків наголошували на її безсумнівному таланті у розкритті жіночих характерів, які мали феміністичну спрямованість: «*There are those, like Valerie Myer, who insists that she “is the most contemporary novelist: a whole generation of women readers identifies with her characters, who they feel represent their own problems”*» [5, p. 1]. Описуючи загальний спосіб репрезентації жінок, М. Дреббл інколи вдається до зображення негативних рис героїні-протагоністки: «*extreme selfishness and extreme vanity. And if the protagonist is not vain*

and selfish, she is totally neurotic. There is little female “bonding” with mothers, sisters, or other women...» [5, p. 2].

Відкритий протест проти вікторіанських моральних принципів та вікторіанського способу життя М. Дреббл висвітлила у творі «Мій золотий Єрусалим» («Jerusalem the Golden», 1967). Цей роман став маніфестом письменниці, що й надає книзі особливого значення для британської історії. Сюжет твору представляє виклад одного відрізка життя головної героїні Клари Моем: опис її дитинства та відносин з матір'ю, формування її як жінки та прагнення до вільного та незалежного життя. Народилася Клара у маленькому провінційному містечку Нортхем, на півночі Англії. З раннього віку вона прагне до свободи самовираження, формування у собі тільки позитивних рис, таких як щирість, великодушність, чесність. Але її мати втілює зовсім протилежні принципи – вона є механізмом заборон та лицемірства, респектабельності, зречення від земних тяжінь, що і є головними тенденціями пуританської ідеології. Так, міс Моем вважала тільки ім'я Клара гідним та нав'язала цю думку своїй доньці: «*For Mrs. Maugham did not like the name any more than Clara and her school friends did, and she chose it through a characteristic mixture of duty and malice. When Clara explained it to people, she found that she merely laughed...*» [4, p. 9]. Під час перших років навчання у граматичній школі Клара зрозуміла, що значно виділяється з-поміж інших, особливо своїми навчальними досягненнями та поряд з цим напруженими є її стосунки з матір'ю: «*Her intelligence, like her name, had been as a child a source of great trouble to her, for it too had singled her out, when her one desire had been to be inconspicuous. It made her an object of ridicule and contempt from the earliest age, and some of her most frightful memories were of her mother, grim-faced, ill concealing her resentment*» [4, p. 10]. Так, головна героїня повинна була старанно вчитися, щоб мати все те, що мають інші, у яких вже були певні привілеї та яким не потрібно було виборювати авторитет. Коли Клара отримала свою першу стипендію, вона зрозуміла, що дві основні речі, які допоможуть їй бути господинею свого життя, є її розум та гроші та «*...all she had to do was seek a place, a place other than Northam, where her eccentricities might go unmarked, where indeed, more hopefully, they might be greeted with delight*» [4, p. 11].

Коли Кларі виповнилося 22 роки, доля звела її з родиною Денхем, яка була повною протилежністю її сім'ї. Дім Денхем був тим містом, куди їй хотілося повертатися багато разів. Клара постійно порівнювала дві сім'ї – сім'ю Денхем, дім якої був наповнений атмосферою великодушності та відвертих інтелігентних розмов та свою, де панувала атмосфера пуританських нав'язувань та повної ізоляції від навколишнього світу: «*For her parents had no friends. Nobody ever visited their house except through obligations, and such family celebrations as still persisted had been transformed into grim duties*» [4, p. 66]. У ставленні до себе з боку матері Клара бачила тільки відторгнення: «*When people asked Mrs. Maugham, where her daughter got her brains from, she would sniff and shrug her shoulders... “Well, she certainly didn't get them from me, she must have got them from him...”*» [4, p. 34]. Мова йде про батька Клари, до якого мати, судячи з поведінки, не мала жодних почуттів: «*The only reality of the event had been her mother's reaction, which was silent, grim...not a tear did she shed...she opened her mouth and said: “Well, he's gone and I can't say I'm sorry”*» [4, c. 35]. Крім того, мати Клари була пропагандистом пуританських ідей, які нав'язувала і своїй доньці змалку: «*Her mother tended to see all expenses as a sign of innate vulgarity, and had tried to instill into her children the view that the only truly refined can manage without toys, clothes and entertainments*» [4, c. 85].

Одним з доказів порушення існуючих суспільних порядків є відносини Клари з хлопцями. Під час свого формування як жінки у героїні постійно змінювалися

погляди на вибір предмета свого обоювання: поет Пітер де Саліс, Волтер Еш, Габріель Денхем. Але Клара була гордою жінкою і не вважала, що сутність стосунків полягає у земних пристрастях: «*He annoyed her in many ways – mostly by his incurable facetiousness, which went down badly with her girl friends, and by his desire to undress her at every possible opportunity*» [4, p. 63]. Натомість спроможність Клари закохатися та зустрітися з одруженим чоловіком Габріелем є повним ігноруванням суспільних цінностей: «*Her certainty, as she saw him, seemed to be what she had thought to be love...*» [4, p. 135]. Тим самим героїня розуміла, що руйнує його стосунки з дружиною Клелією: «*Nor did she like the look of Gabriel's wife. She had hoped against hope, that Gabriel's wife would be somehow, in some way, a non-contender, but Gabriel's wife looked capable of contending with anything*» [4, p. 139].

Поїздка Клари до Парижу є також проявом її свободи. Але й там вона не могла відчувати насолоду від самотійності: «*Clara was not impressed, and amazed that she had the sense not to be impressed. But she still did not realize how unnecessary it was to attend such events...*» [4, p. 75]. Крім того, дівчина була задоволена тим, що навчається у Лондоні подалі від материнських наказів та заборон: «*Her years in London had merely strengthened her desire to live there for the rest of her life...*» [4, p. 97]. Але коли наступали канікули, Клара мала відвідувати свій дім, не дивлячись на складні стосунки з матір'ю: «*...but I don't know if I would want to teach. And anyway, I don't want to go home for vacations*» [4, p. 103]. У фіналі роману, коли Клара дізнається про поганий стан матері, вона усвідомлює важливість присутності матері у своєму житті. Після слів лікарів «*They say there's no hope, no hope at all, there's nothing they can do for her*» [4, c. 225] головна героїня відчуває самотність. Їй хотілося покінчити з усіма подіями, які з нею відбувалися у Парижі, у тому числі з Габріелем. Вирішення конфлікту з матір'ю – незворотній спосіб (але живій Клара все одно б навряд чи їй пробачила) і широка стрічка дороги попереду. Звільнитися від усього, щоб відстояти право бути собою, щоб «навіки оселитися в золотому Єрусалимі». До речі, Єрусалим для неї не місто, в якому вона прагне побувати, він для неї якийсь ідеальне місце поза простором і часом, до якого вона прагне всією душею.

Таким чином, роман «Мій золотий Єрусалим» презентує розповідь про складні пошуки головної героїні: спочатку пошуки кращого життя подалі від матері, а коли Клара досягає бажаної емансипації, головним для неї стають пошуки емоційно-особистісного характеру. Але порвати з минулим та жити теперішнім героїні не вдалося. Тож, ідеєю роману є спроба сформувати свою особистість в існуючих умовах життя та суспільних протиріччях.

Список використаної літератури

1. Благовещенская А. А. Своеобразие стиля художественной прозы Маргарет Дрэббл 1960-70-х годов : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.01.03 / Анастасия Александровна Благовещенская ; Казанский государственный университет. – Казань, 2004. – 169 с. ; Blagoveshchenskaya A. A. Svoeobrazie stilya khudozhestvennoy prozy Margaret Drebbel 1960-70-kh godov : dis. ... kand. filol. nauk : spets. 10.01.03 / Anastasiya Aleksandrovna Blagoveshchenskaya ; Kazanskiy gosudarstvennyy universitet. – Kazan, 2004. – 169 s.

2. Гениева Е. Трудное лето Эммы Эванс [Электронный ресурс] / Е. Гениева // Международный культурный портал Эксперимент. – Режим доступа : <http://md-eksperiment.org/post/20180323-trudnoe-letto-emmy-evans> ; Genieva Ye. Trudnoe leto Emmy Evans [Elektronnyy resurs] / Ye Genieva // Mezhdunarodnyy kulturnyy portal Eksperiment. – Rezhim dostupa : <http://md-eksperiment.org/post/20180323-trudnoe-letto-emmy-evans>

3. Ивашева В. В. Что сохраняет время : Литература Великобритании, 1945-1977 : очерки / В. В. Ивашева. – Москва : Сов. писатель, 1979. – 336 с. ; Ivasheva V. V. Chto sokhranyaet vremya : Literatura Velikobritanii, 1945-1977 : ocherki / V. V. Ivasheva. – Moskva : Sov. pisatel, 1979. – 336 s.

4. Drabble M. Jerusalem The Golden : an novel / M. Drabble. – New York : New American Library, 1987. – 244 p.

5. Klepfer J. R. Margaret Drabble's Realms of Gall : the feminist writer who dislikes women / J. R. Klepfer. – Texas, 1991. – 176 p.

6. Somerton E. E. The question of Englishness : identity, culture, class and gender in the novels of Margaret Drabble / E. E. Somerton. – Ottawa : National Library of Canada, 1988. – 297 p.

Стаття надійшла до редакції 30.04.2018.

N. Nazarenko

A. Yemets

**A WOMAN'S PROTEST AGAINST THE PURITAN IDEOLOGY
IN MARGARET DRABBLE'S NOVEL «JERUSALEM THE GOLDEN»**

The article analyzes the social situation of British youth in the 60's and 70's, namely, their protest against the existing Puritan ideology. At the heart of young people's movement there was a deep dissatisfaction with the existing orders and disability to achieve new forms of social life – fair and democratic ones. The youth rebelled against hypocrisy, the traditional mores and musty spiritual life of the society of «general well-being», standardized life, and personality oppression. In connection with this historical fact, in the novel «Jerusalem the Golden» the essence of a female character's formation is revealed through the main heroine's thirst to freedom and independence through the violation of Puritan ethical standards. Within this novel M. Drabble's skill consists in creation of typical characters and highlighting the accents that are relevant for any historical time. The main protagonist protests against Victorian representations and Victorian way of life. From an early age the main character strives for freedom of expression, the formation of only positive features of her inner self, such as sincerity, nobility, honesty. In the course of the events development, we observe the ambiguous behavioral reactions of the heroine: she gives in to momentary sensations and impulses, but at the same time she is a consistent personality and always knows what she wants. Clara doesn't have any notion about the essence of love concerning her numerous relations with boys, though at certain moments she loves with all her heart.

The mutual attraction of Clara and Gabriel, their trip to Paris and main heroine's unexpected escape to London are not considered to be the main events in the writer's work. The central place in the novel takes the conflict of generations – Clara and her mother. The conflict resolution with Mrs. Maugham occurred in the most cruel and irreversible way. This changes Clara's outlook on the world, as she has realized the true life values. In relation to this fact her motto sounds: defend the right to be yourself. In contrast to misunderstanding and opposition that prevail in the Maugham family, the family of Dénham is presented as a decent one, where there is no place for falsehood and hypocrisy. Clara seemed to find the place of her dream, free from her mother's orders and bans, but still she did not feel the full freedom.

Key words: puritan ethics, Victorian way of life, Englishness, emancipation, feminism, character development.